

Araştırma Makalesi (Research Article)

Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 2022, 59 (2):347-362
<https://doi.org/10.20289/zfdergi.999134>

Meryem ATİK¹

Gaye TAŞKAN²

Sıla BALTA^{1*}

¹ Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Antalya, Türkiye

² İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve
Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı
Bölümü, Malatya, Türkiye

* Sorumlu yazar (Corresponding author):
silabalta00@gmail.com

Anahtar sözcükler: GIAHS, kırsal peyzaj,
Selge, tarımsal miras

Keywords: GIAHS, rural landscape, Selge,
agricultural heritage

Kırsal – tarımsal peyzajların korunmasında GIAHS Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri ve Akdeniz Selge örneği

GIAHS Globally Important Agricultural Heritage
Systems and the Mediterranean case Selge in the
protection of rural-agricultural landscapes

Alınış (Received): 22.09.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 19.01.2022

ÖZ

Amaç: İklim değişikliğine uyum ve gıda güvenliği açısından çözüm alanları olmalarıyla öne çıkan kırsal peyzajlar ve özellikle de bu alanlarda bulunan üretim sistemlerini içeren tarımsal peyzajların bir örneğini içeren Selge Antik yerleşimi ve tarım terasları Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri (GIAHS) programı kapsamında incelenmiştir.

Materyal ve Yöntem: Çalışma yöntemi GIAHS alanlarının taşınması gereken özellikler ile GIAHS sistemlerinin seçim kriterleri, adaylık süreçleri ve eylem planları ile GIAHS programına dahil olan alanların incelemesine dayanmaktadır. Selge antik tarım terasları kriterlere uygun başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Araştırma Bulguları: GIAHS geleneksel tarımsal sistemlerini ve peyzajlarını esas almaktadır ve küresel açıdan sıra dışı geleneksel tarımsal sistemleri için sürdürülebilir gelişmenin korunması öngörülmektedir. Bu nedenle seçim kriterleri adaylık sürecinin en önemli bileşenleri arasındadır. Selge tarım terasları GIAHS'ın esas aldığı geleneksel tarım sistemlerini ve tarımsal peyzajları somut ve somut olmayan değerleriyle birlikte karşılamaktadır.

Sonuç: Selge kentinin GIAHS sistemine dahil olması durumunda kentin özellikle ön plana çıkan geleneksel üretim yöntemleri ve tarım terasları konusunda alınması beklenen önlemler ve getirilen öneriler için destek sağlanmış olacaktır.

ABSTRACT

Objective: Rural landscapes that stand out for being solution areas in terms of adaptation to climate change and food security, and especially Selge Ancient settlement and agricultural terraces, which contain an example of agricultural landscapes that includes production systems in these areas, were examined within the scope of the Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) program.

Material and Methods: The study method is based on the examination of the characteristics of GIAHS fields, the selection criteria of GIAHS systems, the nomination processes and action plans, and the fields included in the GIAHS program. Selge ancient agricultural terraces were evaluated under the headings in accordance with the criteria.

Results: GIAHS is based on traditional agricultural systems and landscapes, and sustainable development is envisioned for globally unconventional traditional agricultural systems. For this reason, selection criteria are among the most important components of the candidacy process. Selge agricultural terraces meet the traditional agricultural systems and agricultural landscapes on which GIAHS is based, together with their tangible and intangible values.

Conclusion: If the city of Selge is included in the GIAHS system, support will be provided for the measures expected to be taken and the suggestions brought about the traditional production methods and agricultural terraces, which stand out in the city.

GİRİŞ

Doğal ve kültürel faktörlerin bütünü olan peyzaj çoklu değerleri içermektedir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde tanımlandığı üzere insanlar tarafından algılandığı şekliyle, özellikleri insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyetleri sonucu oluşan alanlar olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2003). Peyzajlar kullanım amacına göre kentsel, kırsal, tarımsal, endüstriyel olarak sınıflandırılırlar. Tarımsal peyzajlar insan ve çevre arasındaki etkileşimin ilk ve en temel şekli olan üretim faaliyetlerinin ürünüdürler. Tarımsal üretimin sürekliliği ise bu üretimi gerçekleştiren nüfusun yaşadığı yerleşimler, bağlantı ağları, sınır elemanları ve doğal çevre yapıları ile birlikte kırsal peyzaj oluşumunu beraberinde getirmiştir.

Peyzajların değişim ve gelişim sürecine doğal ve kültürel faktörler etkili olurlar (Kurtşan & Nurlu, 2020). İnsanoğlunun var olma çabası peyzajın kültürel bir ürüne dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Kültür tarihinde başta tarım olmak üzere hayvancılık, yerleşim, ulaşım, enerji, madencilik gibi alan kullanımları toplumsal ve tarihsel değerleri ile kültürel peyzaj örneklerini ortaya koymuştur (Atik, 2019). Burada tarımsal peyzajlar başta tarla ve bahçe ürünleri ve üretim faaliyetleri ile tanımlanan alanlardır. Kırsal peyzajlar ise nüfus ve yapı yoğunluğunun düşük, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin öne çıktığı, çoğu zaman ormanlar, akarsular gibi doğal yapı unsurları ile çevrelenmiş alanlardır. Tarım ve tarımsal peyzajlar bütün olarak ele alındığında kırsal peyzajların önemli karakterlerini oluşturmaktadır.

Kırsal peyzajlar Dünya Doğa Koruma Birliği'ne (IUCN) göre "kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar" (Rössler, 2006; Taylor, 2011; IUCN, 2014; UNESCO, 2017) olarak tanımlanan kültürel peyzajların en önemli örnekleri arasındadır. Burada tarımsal ve hayvansal üretim şekli, yöreye ait gelenekler, alan kullanım modelleri ve doğal çevre özelliklerine göre kırsal kültürel peyzajların zengin karakterler taşıdığı görülür. Ünlü coğrafyacı Carl Sauer (1945)'in belirttiği gibi kültürel peyzaj; bir kültür grubu tarafından doğal peyzaja şekil verilmesidir. Burada kültür araç, doğa ortam, kültürel peyzaj ise bir sonuçtur. Tarımsal peyzajlarda ürün vermek şekli tarımın kendisi iken; kırsal peyzajlarda tarım ve hayvancılık ile ortaya çıkmış geleneksel alan kullanım şekilleri, kırsal yaşam ve yerleşim formları ve özellikle de doğal çevreden yararlanma çözümleridir. Reyes et al. (2020)'a göre kültür toplum içindeki sosyal uyumu ve birliği teşvik ederek insanların manevi olarak toprağa bağlılığını güçlendiren, kırsal alanlardaki sürdürülebilirliğin önemli bir aracını temsil etmektedir.

Tarımsal peyzajlar arazi yapısı, toprak ve topografik özellikler, su ve iklim gibi doğal etkenler, insanların örf-adet ve kültürleri ile birlikte ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermektedir ve kültürel peyzajın bir parçası olarak cazibe olma potansiyeline sahiptir (Doğan & Erduran Nemutlu, 2018). Diğer yandan dünyadaki ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik ve politik gelişmeler çevre üzerinde önemli değişimlere neden olmaktadır. İnsan faaliyetlerinin doğal çevre ile doğrudan etkileşimde olduğu tarımsal peyzajlar değişime en hassas alanlar arasında gelmektedir. Dünyanın bugün geldiği noktada gıda güvenliği ve dünya nüfusunun ihtiyaç duyduğu besin üretiminin güvence altına alınmasında tarımsal ve kırsal peyzajlar her zamankinden çok daha fazla önem kazanmıştır. Köylerden kentlere yaşanan göç, nüfusun azalması, tarım alanlarının ve tarımsal üretimin terk edilmesi kırsal alanların yüz yüze olduğu sorunların başında gelmektedir. Avusturya, İsviçre, Almanya ve İtalya'yı kapsayan Alpler ile ilgili olarak Scheurer et al. (2018) kırsal peyzajlardaki değişimin oldukça hızlı ve kayda değer olduğunu, kentsel yayılma ve özellikle de tarım alanlarının turizm, enerji üretimi ve diğer endüstriyel amaçlarla tarım dışı kullanımlarının tarımsal üretimin düşüşüne ve tarım alanların terk edilmesi ile yüz yüze olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan sürdürülebilir olmayan üretim faaliyetleri ve tarım alanlarının amaç dışı kullanımı toprak erozyonu, alan kayıpları başta olmak üzere habitatlar ve ekosistemler üzerinde tehdide dönüşmektedir. Geleneksel bilgi ve modern teknolojilere dayalı, sürdürülebilir formdaki tarımsal üretim peyzajın, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin, su kaynaklarının korunmasını, toprağın ve suyun kalitesinin iyileşmesini sağlayacaktır. Geleneksel bilgi ile birleştiğinde ekolojik ve sürdürülebilir uygulamalar kırsal peyzaj karakterlerinin korunmasında önemli rol oynamaktadır.

Geleneksel tarımsal peyzajların korunması amacı ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO “Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri (GIAHS Globally Important Agricultural Heritage Systems)” programını başlatmıştır. 2002 yılında bir girişim olarak başlayan, 2005 yılında 6 ülkeden 8 pilot alandaki projeler ile şekillenen ve 2015 yılında ortak bir programa dönüşen GIAHS Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri yaklaşımı geleneksel tarım sistemlerinin korunmasını ve sürdürülebilir kırsal gelişme ile ormancılık ve balıkçılık da dahil olmak üzere dünyadaki tarımsal mirasın korunmasını amaçlamaktadır. Program ile tarımsal biyoçeşitlilik, yerel kültürün ve peyzajın sistematik bir yaklaşımla ele alınması ve bu sayede gıda güvenliği ve kırsaldaki geçim kaynaklarının sürekliliği için nadir tarım uygulamalarını ortaya çıkarmak ve uzun vadeli korunmasını hedeflenmektedir.

Program kapsamında küresel ölçekte biyolojik çeşitlilik açısından zengin tarımsal alan kullanım sistemlerinin ve tarımsal peyzajların etkileşim halinde oldukları çevreleri ile uyumlu, sürdürülebilir kırsal gelişme için modeller sunulmaktadır. Geleneksel üretim tekniklerinin devam ettiği, çoklu ekosistem hizmetlerini sağlamaya devam eden, yüksek tarımsal biyoçeşitliliğe sahip, atadan kalma bilginin kuşaktan kuşağa aktarıldığı ve güçlü kültürel ve sosyal değerlerin bulunduğu tarımsal peyzajların tanımlanması, tarımdan elde edilen gelirin ve yaşam kalitesi açısından çiftçilerin güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Peyzaj kalitesi ve turizm ile ilgili olarak geleneksel gıda üretim uygulamalarının ve yaşam şekillerinin sürekliliği kırsal peyzajlara önemli katma değer ve rekabet gücü kazandırmaktadır.

Burada alan kullanım sistemlerindeki ve peyzajdaki dinamiklerin korunması, zengin biyoçeşitlilik, yöre halkının yerel çevre ile uyumlu faaliyetleri sürdürülebilir gelişmenin temeli olarak kabul edilmektedir. Gıda güvenliği, çevrenin korunması, sosyal dayanışma, yerel istihdam, biyolojik çeşitlilik miras değerleri GIAHS programının önceliklerini tanımlamaktadır.

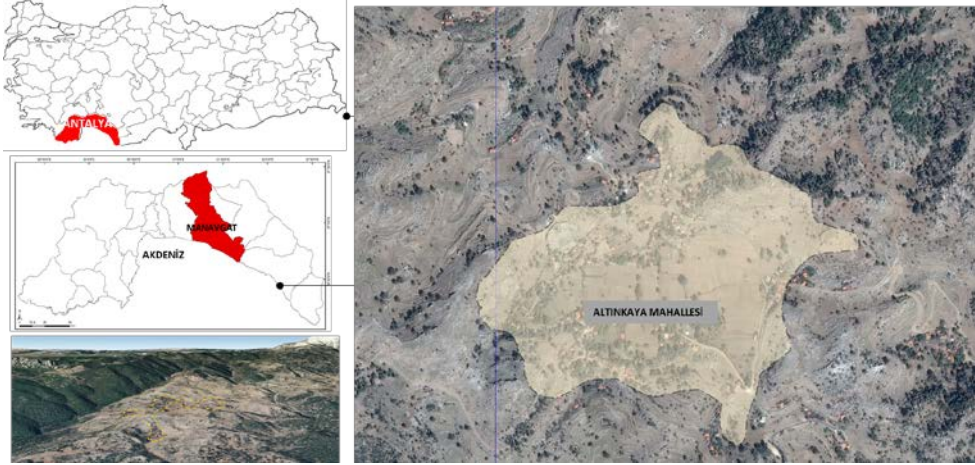
Kırsal peyzajlar çoklu fonksiyonları, geçmişten günümüze taşınmış kültürel değerleri, doğası, en önemlisi de kentler için besin sağlayan üretim alanları olmaları nedeniyle her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır. İklim değişikliğine uyum ve gıda güvenliği açısından çözüm alanları olmaları kırsal peyzajlar ve özellikle de kırsal peyzajlardaki üretim sistemleri olan tarımsal peyzajların uluslararası ölçekte korunması çabalarını beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri GIAHS programı seçim kriterleri, stratejileri, adaylık süreci ve özellikle de programın öncelikleri arasında bulunan tarımsal biyoçeşitlilik programa dahil alanlar örneğinde incelenmiş ve GIAHS sisteminin Türkiye’deki inceleme örneği olarak Antalya, Selge Antik Yerleşimi ve teras peyzajları ele alınmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma kapsamında iki materyal grubu ele alınmıştır. İlk materyal grubunu kırsal – tarımsal peyzajların korunması amacıyla uluslararası ölçekte Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO tarafından başlatılmış olan GIAHS “Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri” Programı ve bu kapsamda programa dahil olan tarımsal miras sistemleri oluşturmaktadır. Afrika, Asya ve Pasifik, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika olmak üzere 5 farklı kıtada bulunan Tarımsal Miras Sistemleri coğrafik açıdan çok farklı karakterler taşımalarının yanı sıra geleneksel alan kullanımları, ürün deseni, yöreye özgü geleneksel ekolojik bilgi ve kültürel yapı özellikleri ile öne çıkmaktadır.

Çalışmanın ikinci materyal grubunu GIAHS sisteminin Türkiye’deki inceleme örneği olarak seçilen Antalya, Manavgat ilçesi Altınkaya Mahallesinde yer alan, antik dönemden günümüze tarımsal üretimin devam ettiği ender örneklerden biri olan Selge Antik yerleşimi ve tarım terasları oluşturmaktadır. 1972-2019 yılları arasında Köprülü Kanyon Milli Parkı içinde bulunan Selge çoklu statüsünden kaynaklanan zorluklar nedeniyle 2020’de milli park idari sınırları dışına alınmıştır. Selge doğal ve kültürel değerleri yanında 2000 yıldan beri kullanılan antik tarım teraslarının Akdeniz Bölgesindeki en özel örneği olması nedeniyle çalışma alanı olarak seçilmiştir (Şekil 2).

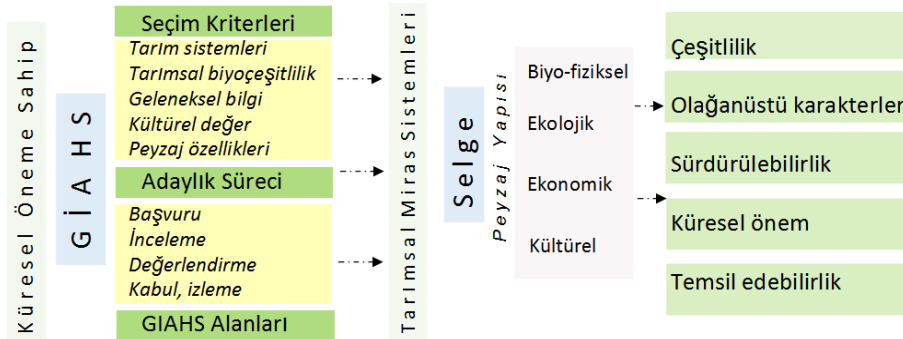
Akdeniz'in Batısında Antalya'nın dağlık kesiminde bulunan Zerk adıyla da bilinen Selge 1000 metre ve üzerinde doğal Akdeniz ormanları ile çevrilidir (Şekil 1). Kuruluşu MÖ 2000'e kadar uzanan Selge antik Pisidia bölgesinin önemli üretim ve ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Bölge Köprüçay Irmağı ve ırmağın oluşturduğu Köprülü Kanyon, adamkayalar olarak ifade edilen ender jeomorfolojik oluşumlar, Akdeniz Servisi (*Cupressus sempervirens* var. *sempervirens*) yaşlı ormanlarının nadir popülasyonlarına, çok sayıda doğal bitki, hayvan ve zengin yaban hayatı habitatlarına ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 1. Selge antik yerleşimi ve tarım terasları genel konumu.

Figure 1. Location of Selge ancient settlement and agricultural terraces.

Çalışma yöntemi ağırlıklı olarak Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras alanlarının taşınması gereken özellikler ile FAO'nun GIAHS sistemlerinin ilanına esas olan seçim kriterleri, adaylık süreçleri ve sisteme dahil olmanın en önemli gereklerinden eylem planları ve dünya genelinde FAO'nun GIAHS programına dahil olan alanların incelemesine dayanmaktadır. Mevcut uygulamaların ve dünyadaki GIAHS alan örnekleri üzerinden ve FAO (2018) ve Howard ve ark. (2008)'e göre ülkemizin Akdeniz bölgesinden Selge antik tarım terasları çeşitlilik, olağanüstü karakter, sürdürülebilirlik, küresel önem ve temsil edilebilirlik kriterleri üzerinden değerlendirilmiş (Şekil 2). Selge'nin GIAHS kriterlerini karşılayacak doğal ve kültürel özellikleri başta Von Lanckoronski (1892), Machatschek (1977), Strabon (2009), Nolle (2015), Kunar (1995), Büyükyıldırım (1991), Balta & Atik (2019) ve Tarım ve Orman Bakanlığı 6. Bölge Müdürlüğü Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü (TOB, 2020) olmak üzere alana ilişkin literatür bulguları ve Selge'de gerçekleştirilen görsel peyzaj analizlerinden elde edilmiştir.

Şekil 2. Çalışmanın akış süreci.

Figure 2. Flow of the study.

ARAŞTIRMA BULGULARI

GIAHS Alanlarının Seçimi

GIAHS, sürdürülebilir gelişme için ilham kaynağı sunan, biyolojik çeşitlilik açısından zengin, bir toplumun sürdürülebilir kalkınma ihtiyaçları ve istekleri ile birlikte çevreye uyum çabasının ürünü olarak gelişmiş küresel ölçekte olağanüstü öneme sahip alan kullanım sistemleri ve peyzajlar olarak tanımlanmaktadır (Howard, 2008; FAO 2021a, b).

GIAHS biyolojik çeşitliliği ve somut olmayan manevi değerleri de içeren ve ancak sürdürülebilir yaklaşımlarla güvence altına alınabilecek geleneksel tarım sistemlerini ve tarımsal peyzajları esas almaktadır. GIAHS *Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri* girişimi geleneksel üretim uygulamalarının ve kültürel çeşitliliğin tarımsal biyoçeşitlilik ve dayanıklı ekosistemler ile bütünleştirilmesini amaçlamaktadır. 2002 Yılında Güney Afrika, Johannesburg'da gerçekleştirilen Sürdürülebilir Gelişme Dünya Zirve'sinde FAO Dünya Gıda Örgütü Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemlerinin korunması ve uygun yönetimi konusunda bir Uluslararası Ortaklık Girişimi başlatmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen projeler Cezayir, Şili, Çin, Peru, Filipinler ve Tunus olmak üzere 6 pilot ülkede 8 farklı GIAHS alanının tanımlanmasını beraberinde getirmiştir (FAO, 2018).

Ulusal ölçekte GIAHS tarımsal mirasın zirai gelişim programlarına entegre edecek politikaların oluşturulması öne çıkmaktadır. Bu sayede tarım ve gıda için genetik kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımının ve geleneksel bilginin korunması daha da önemlisi sürdürülebilir bir geleceğe köprü sağlanmasında etkin uygulama ve politikaların tanımlanması hedeflenmektedir. Gıda güvenliğinden geçim kaynaklarına, peyzajda kıyı alanlarına kadar her bir GIAHS adayı için FAO tarafından atanan bilimsel danışma kurulu GIAHS alanlarının tanımlanmasında 5 temel kriteri dikkate almaktadır.

GIAHS Alanları Seçim Kriterleri

Gıda güvenliği ve gelir kaynaklarını destekleyen tarımsal sistemler

GIAHS alanlarındaki çiftçiler verimli, etkin, dayanıklı ve sürdürülebilir üretim sistemlerini akılcı kaynak yönetimi, zengin ürün çeşitliliği ile geliştirmekte, tarımsal ürünlerin ve hayvanların kuraklık gibi dezavantajlı koşulların üstesinden gelerek, ekolojik fonksiyonları karşılıklı yararlar dönüşürmektedir. Uzun vadeli çabalar sonucunda yöreye özgü ender tarım uygulamaları önemini koruyarak kırsal topluluklar ve yöre halkı için geçim kaynağı sunmakta ve gıda güvenliğinin de güvence altına alınmasına imkan vermektedir.

Zengin ve ender tarımsal biyoçeşitlilik

GIAHS alanları çoğu zaman hem alan ve hem de peyzaj ölçeğinde zengin ve küresel açıdan önemli tarımsal biyoçeşitliliği ürün rotasyonu, polikültür ve tarımsal ormancılık desenlerini ile temsil etmektedir. Tarımsal biyoçeşitlilik endemik ve yaban türlerinin en iyi adapte olan ve dayanıklı bitki ve hayvan türlerinin çok uzun yıllar boyunca evcilleştirilmesine dayanmaktadır. Çiftçiler sınırlı kaynaklara rağmen ürün kayıplarını en aza indirgeyecek tür ve çeşitlerin üretimini gerçekleştirerek gıda üretimini sürekli kılan ve ekosistem hizmetlerini maksimize eden çözümler geliştirmişlerdir.

Geleneksel bilgi ve teknolojiler

GIAHS alanlarında yaşayan insanlar ve çiftçi aileler karmaşık ekolojik sistemlerin faydaları temelinde geliştirdikleri yerel bilgi ile üretim yapmaktadır. Bitkiler, hayvanlar, topraklar ve çevreye dair bu bilgiler zaman içinde kuşaktan kuşağa aktarılan gözlemlere dayanmaktadır. Çiftçiler biyolojik çeşitliliğin çok önemli olduğunun ve ihtiyaç duydukları kaynağa ve gıdaya dayalı ekolojik faydanın yaratılmasındaki önemin farkındadır. Çoğu zaman kadınların biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı ve güvence altına alınmasında çok kritik bir öneme sahip geleneksel ekolojik bilginin korunmasına vurgu yapılmaktadır.

Kültürel ve sosyal değerler

Doğal kaynakların yönetiminde ve geleneksel bilginin aktarılmasında sosyal organizasyon ve değer sistemleri kırsal alanlardaki güçlü kültürel ve ortak değerleri temsil etmektedir. Tarımsal sistemlerde kullanılan gıda üretim teknolojileri ve kaynak yönetim uygulamaları zaman içinde toplumlara özgü sosyal ve kültürel değerler bütününe dönüşmektedir. Bu açıdan tarımsal sistemlerin uygulanması ve tarımsal

kaynakların yönetimi ile sosyal organizasyon ve kültürel değerler arasında çok yakın bir birliktelik söz konusudur. Kırsal alanlardaki sosyo-kültürel yapı geleneksel bilginin kuşaktan kuşağa aktarmasına katkı sunarken, kültürel kimlik ve yerin ruhunun tarımsal alanlar ile bütünleştiği örnekler öne çıkmaktadır.

Peyzaj özellikleri

Yöreye özgü tarım sistemleri ile bütünleşmiş önemli peyzajlar ve kıyı alanları ile alan ve su yönetimi teknolojileri GIAHS alanlarında öne çıkan özellikler arasındadır. Çiftçiler kuşaklar boyunca doğal çevreyi şekillendirerek tarımsal ve hayvansal üretim yapmaktadırlar. Bu amaçla tepeleri, dağları, ormanları, sulak alanları ve doğal su döngülerini pirinç terasları, meyve terasları, sulama ağları, otlaklar ve karışık üretim alanları ile olağanüstü gıda üretim sistemlerine dönüştürmüşlerdir. Doğa ve insan arasındaki bu etkileşim sürdürülebilir alan ve su yönetim sistemleri yanında zengin kültürel miras ve peyzaj çeşitliliğinin oluşumunu da beraberinden getirmektedir.

GIAHS Sistemi İçin Adaylık Süreci

Hazırlık ve başvuru

GIAHS programına dahil olmak üzere adaylık başvurusu FAO üyesi ülkelerdeki kamu kuruluşları, yerel, bölgesel ve yerel tarım birlikleri ve çiftçi birlikleri tarafından yapılabilmektedir. Başvurunun eğer varsa ulusal GIAHS veya konu ile ilgili ulusal birim, bakanlık tarafından GIAHS sekreteriyasına iletilmesi gerekmektedir. Adaylık dosyasının;

- *Gıda ve iş güvenliği*
- *Tarımsal biyoçeşitlilik*
- *Yerel ve geleneksel bilgi sistemleri*
- *Kültürel değerler ve sosyal yapı*
- *Peyzaj ve kıyı peyzajları* başlıkları altında alanın doğası, öne çıkan tarımsal uygulamaları ve sistemleri ile göze çarpan karakterlere dair bilgileri içermesi gerekmektedir (Şekil 3).

Başvurunun incelenmesi

GIAHS sekreterliği tarafından başvuru dosyası incelenir. Daha fazla bilgi gerektiği durumda eksiklerin tamamlanması için revize istenir. Eğer dosya gerekli bilgi ve belgeleri kapsıyor ise Başvuru Dosyası GIAHS Bilimsel Danışma Grubuna (SAG Scientific Advisory Group) iletilir.

Bilimsel Danışma Grubu değerlendirme

Bilimsel Danışma Grubuna aday alanı yerinde ziyaret eder. Bu ziyaret başvuru sahibinin önerdiği uzmanlar yanında yöre halkını ve yerel toplulukların katılımını da içermelidir.

Değerlendirme sonucu

- *Alanın GIAHS alanı olarak tanımlanması*
- *başvurunun revizyonu*
- *başvurunun reddi kararı verilebilir*

Kabul ve izleme

Alan GIAHS programına dahil olur ve internet sayfası düzenlenir. Söz konusu ülkenin alanda etkin koruma için eylem planlarını tanımlaması, izlemesi ve değerlendirmesi ve sonuçları belirlenen bir takvim içinde GIAHS sekreterliğine raporlaması gerekmektedir. Alanın statüsünde ve eylem planlarındaki değişiklikler ise ancak Bilimsel Danışma Grubu tarafından yapılabilmektedir (Şekil 3).

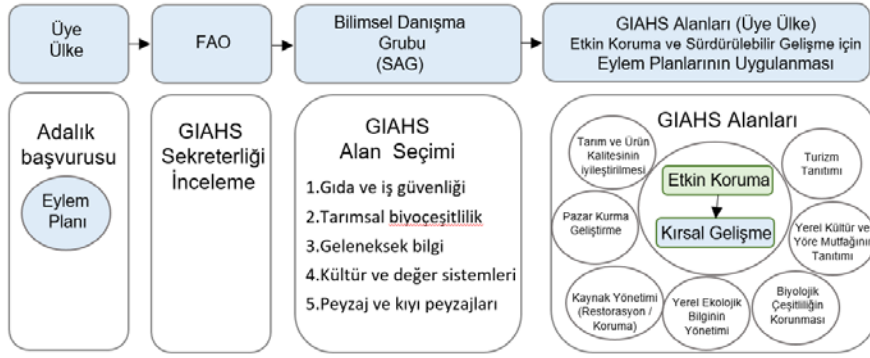
GIAHS alan yönetiminde eylem planları

Bugün kırsal alanlar ve geleneksel tarım sistemleri kentleşme, sosyal ve ekonomik değişiklikler, ihmal ve yanlış alan kullanım politikalarının baskısı altındadır. GIAHS alanlarının resmi olarak tanınmasıyla tarımsal sistemlerin sahip olduğu değerlerin ve bu sistemlerden sağlanan yararların anlaşılması ve etkin korunmaya yönelik tüm gerekli önlemlerin alınması teşvik edilmektedir.

Etkin bir koruma için Eylem Planının GIAHS adaylık önerisi dosyası ile FAO'ya sunulması gerekmektedir. Eylem planı GIAHS alanı yöre halkı, yerel ve ulusal kurumlar, ilgili sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar ile tüm tarafların sorumluluklarını uygulamasına dayanmaktadır.

Önerilen Eylem Planı ile:

- tarım sistemlerinin varlığı, sürdürülebilirliği ve canlılığının devamlılığı üzerindeki sosyo-ekonomik baskılar ve çevresel değişimlerin tanımlanması, tehdit ve fırsatların ortaya koyulması
- tanımlanan tehditlere karşı öngörülen politikalar, stratejiler, eylemlerin ve önlemlerin tanımlanması
- bu politika, strateji ve eylemlerin öngörülen GIAHS alanlarının etkin korunmasına katkısı
- yerel yönetimler de dahil olmak üzere çoklu tarafların eylem planına nasıl dahil olacağı ve planın yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte uygulamasına nasıl katkı koyacağına tarif edilmesi
- öngörülen politika, strateji ve eylemlerin yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde nasıl destek ve kaynak sağlayabileceği ve bu kaynakların değerlendirilme öncelikleri
- izleme ve değerlendirmenin eylem planının uygulanmasında nasıl etkili olacağına tanımlanması beklenmektedir.

Şekil 3. GIAHS adaylık süreci (Yoshihide, 2021'den düzenlenmiştir).

Figure 3. GIAHS nomination process (edited from Yoshihide, 2021).

GIAHS Küresel Öne Sahip Tarımsal Miras Alanları

Küresel Öne Sahip Tarımsal Miras Sistemleri ile ilgili olarak Şili, Çin, Ekvator, Japonya, Kore gibi ülkeler GIAHS alanlarını desteklemek üzere ulusal sistemlerini oluştururken İtalya gibi bazı ülkeler kendi Ulusal Öne Sahip Tarımsal Miras Sistemlerini (NIAHS *Nationally Important Agricultural Heritage Systems*); bazı ülkeler de kendi ulusal GIAHS Komitelerini kurmuşlardır.

Bugün Küresel Öne Sahip Tarımsal Miras Sistemleri kapsamında FAO, 22 ülkeden toplam 62 GIAHS alanı tanımlamıştır. Bu alanlardan 6 âdeti aynı zamanda UNESCO Dünya Miras alanı niteliğindedir. Bunun yanında 9 farklı ülkeden 15 yeni alan GIAHS için başvuru yapmıştır (FAO, 2021b). GIAHS alanlarının dünyadaki dağılımları incelendiğinde Afrika kıtasında Kenya (1) ve Tanzanya (2); Asya kıtasında Bangladeş (1), Çin (15), Hindistan (2), İran (3) ve Japonya (11), Filipinler (1), Kore (5) ve Sri Lanka (1); Avrupa kıtasında İtalya (2), İspanya (4) ve Portekiz (1); Latin Amerika kıtasında Brezilya (1), Şili (1), Peru (1) ve Meksika (1); Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da Cezayir (1), Fas (2), Tunus (3), Birleşik Arap Emirliği (1), Mısır (1) tarımsal kültürel peyzajları Küresel Öne Sahip Tarımsal Miras Sistemlerine dahil olmuştur. En çok GIAHS alanı ise Asya kıtasında bulunmaktadır (Çizelge 1, Şekil 4, Şekil 5).

Öne çıkan ürünler açısından incelendiğinde ise Asya ülkelerinde pirinç, Kuzey Afrika ülkelerinde hayvancılık, Akdeniz bölgesi Avrupa ülkelerinde üzüm ve zeytin üretiminin öne çıktığı; ginseng, argan, hünnap, safran ve kinoa gibi türlerin bölgesel öne sahip olduğu görülmektedir. Diğer yandan sulama sistemleri ve hidro-tarım uygulamaları ise su kıtlığı ve iklim değişikliğine uyum açısından geliştirilen gelenekse çözümleri temsil etmektedir.

Çizelge 1. GIAHS Küresel Öneme Sahip Tarımsal Miras Sistemleri alanları (FAO, 2018; 2021b)**Table 1.** GIAHS Globally Important Agricultural Heritage Systems sites (FAO, 2018; 2021b)

Ülke	GIAHS Alanı	İlan Yılı	Öne Çıkan Ürünler
Cezayir	Ghout System (Oases of the Maghreb)	2011	Hidro-tarım sistemleri
Bangladeş	Floating Garden Agricultural Practices	2015	Su basar bahçeler
Brezilya	Traditional Agricultural System in the Southern Espinhaço Range, Minas Gerais	2020	Doğal bitki, çiçek toplayıcılığı
Şili	Chiloé Agriculture	2011	Patates
Çin	Rice Fish Culture	2005	Pirinç, balıkçılık
	Wannian Traditional Rice Culture	2010	Pirinç
	*Hani Rice Terraces	2010	Pirinç
	Dong's Rice Fish Duck System	2011	Pirinç
	Pu'er Traditional Tea Agrosystem	2012	Çay
	Aohan Dryland Farming System	2012	Buğday
	Kuajishan Ancient Chinese Torreya	2013	Çin toreyası
	Urban Agricultural Heritage – Xuanhua Grape Garden	2013	Üzüm
	Jiaxian Traditional Chinese Date Gardens	2014	Hünnap
	Xinghua Duotian Agrosystem	2014	Sulu tarım sistemleri
	Jasmine and Tea Culture System of Fuzhou City	2014	Yasemin ve çayı
	Diebu Zhagana Agriculture-Forestry-Animal Husbandry Composite Syst.	2017	Tarım ve hayvancılık
	Huzhou Mulberry-dyke & Fish-pond System	2017	Dut, İpek böcekçiliği, balıkçılık
	Xiajin's Yellow River Old Course Ancient Mulberry Grove System	2018	Dut bahçeleri
Rice Terraces in Southern Mountainous and Hilly Areas	2018	Pirinç	
Mısır	Dates production System in Siwa Oasis	2016	Vaha tarımı, hurma, hayvancılık
Hindistan	Saffron Heritage of Kashmir	2011	Safran
	Koraput Traditional Agriculture	2012	Mısır
	Kuttanad Below Sea Level Farming System	2013	Balıkçılık ve pirinç
İran	*Qanat Irrigated Agricultural Heritage Systems, Kashan	2014	Qanat Sulama Sistemi
	Qanat-based Saffron Farming System in Gonabad	2018	Safran
	Grape Production System in Jowzan Valley	2018	Üzüm
Japonya	Noto's Satoyama and Satoumi	2011	Çoklu ürün, karasal kıyı sulak alan.
	Sado's Satoyama in Harmony with Japanese Crested Ibis	2011	Çeltik
	Managing Aso Grasslands for Sustainable Agriculture	2013	Çayırılık, otlaklar
	Traditional Tea-grass Integrated System in Shizuoka	2013	Çay, Yarı Doğal Çayırılıklar
	Kunisaki Peninsula Usa Integrated Forestry, Agriculture and Fisheries System	2013	Tarım, ormancılık, balıkçılık

Çizelge 1. GIAHS Küresel Öne Sahip Tarımsal Miras Sistemleri alanları (FAO, 2018; 2021b) (devamı)**Table 1.** GIAHS Globally Important Agricultural Heritage Systems sites (FAO, 2018; 2021b) (continued)

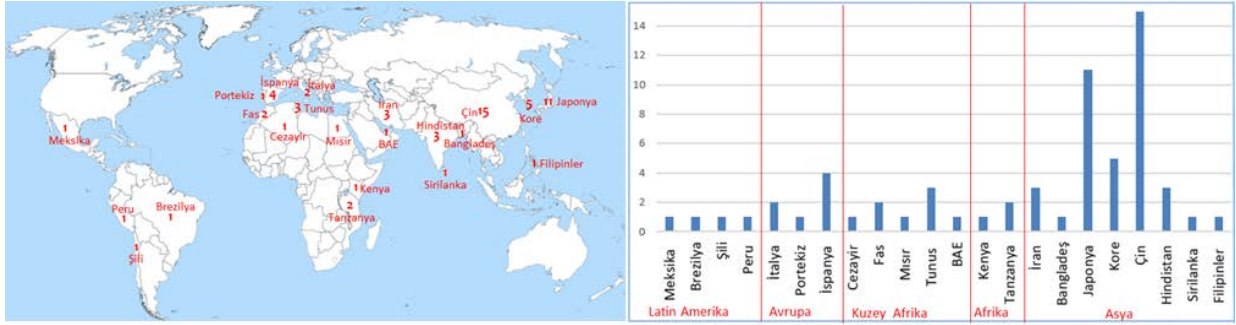
Ülke	GIAHS Alanı	İlan Yılı	Öne Çıkan Ürünler
Japonya	Ayu of the Nagara River System	2015	Balıkçılık, tarım
	Minabe-Tanabe Ume System	2015	Japon kayısısı
	Takachihogo-Shiibayama Mountainous Agriculture and Forestry System	2015	Tarım ve ormancılık (Mantar, pirinç)
	Osaki Kodo's traditional water management system for sustainable paddy	2017	Çeltik, Sulak alanlar
	Nishi-Awa Steep Slope Land Agriculture System	2018	Tahıl
	Traditional Wasabi Cultivation in Shizuoka	2018	Japon turbu (Wasabi)
İtalya	Olive groves of the slopes between Assisi and Spoleto	2018	Zeytin
	Soave Traditional Vineyards	2018	Üzüm
Kenya	Oldonyonokie/Olkeri Maasai Pastoralist Heritage	2011	Hayvancılık
Meksika	Chinampas Agricultural System in Mexico City	2018	Su basar tarım sistemleri
Fas	Oases System in Atlas Mountains (Oases of the Maghreb)	2011	Hayvancılık, tarımsal ormancılık
	Argan-based agro-sylvo-pastoral system within the area of Ait Souab-Ait and Mansour	2018	Argan, tarımsal ormancılık
Peru	Andean Agriculture	2011	Mısır, patates, kinoa
Filipinler	* <i>Ifugao Rice Terraces</i>	2011	Pirinç
Portekiz	Barroso Agro-Sylvo-Pastoral System	2018	Hayvancılık
Kore	Traditional Gudeuljang Irrigated Rice Terraces in Cheongsando	2014	Pirinç
	* <i>Jeju Batdam Agricultural System</i>	2014	Teras sistemleri
	Traditional Hadong Tea Agrosystem in Hwagae-myeon	2017	Çay
	Geumsan Traditional Ginseng Agricultural System	2018	Ginseng
	Damyang Bamboo Field Agriculture System	2020	Bambu tarlaları
	The Agricultural System of Valle Salado de Añana	2017	Tuz üretimi
İspanya	Malaga Raisin Production System in La Axarquía	2017	Üzüm
	The Agricultural System Ancient Olive Trees Territorio Sénia	2018	Zeytin
	Historical Irrigation System at l'Horta de València	2019	Sulama sistemleri
	The Cascaded Tank-Village System in the Dry Zone of Sri Lanka	2017	Tank-köy sulama, tarım sistemleri
Tunus	Gafsa Oases (Oases of the Maghreb)	2011	Vaha tarımı
	Hanging gardens from Djebba El Olia	2020	Tarımsal ormancılık
	Ramli agricultural system in the lahoons of Ghar El Melh	2020	Pasif sulama sistemleri
Birleşik Arap Emir.	* <i>Al Ain and Liwa Historical Date Palm Oases</i>	2015	Hurma
Tanzanya	* <i>Engaresero Maasai Pastoralist Heritage Area</i>	2011	Hayvancılık
	Shimbue Juu Kihamba Agroforestry Heritage Site	2011	Tarımsal ormancılık

* UNESCO Miras Alanı

Şekil 4. Qanat-based Saffron Farming Gonabad İran (a), Osaki Kôdo's Traditional Water Management System Japonya (b), Soave Traditional Vineyards İtalya (c), Andean Agriculture Peru (d).

Figure 4. Qanat-based Saffron Farming Gonabad İran (a), Osaki Kôdo's Traditional Water Management System Japonya (b), Soave Traditional Vineyards İtalya (c), Andean Agriculture Peru (d).

Şekil 5. GIAHS Sistemleri alanlarının dünyadaki dağılımları.

Figure 5. Distribution of GIAHS Systems sites in the world.

GIAHS Sistemi Kapsamında Selge Tarım Terasları

Selge Toros Dağları'nın 1000-1250 m yükseklik aralığında yer alan dağ zirveleri ile çevrili verimli bir havza üzerine inşa edilmiş bir dağ sırtı yerleşimidir (Atik & Altuntaş 2011). Akdeniz'i İç Anadolu'ya bağlayan Aspendos-Selge-Pednelisos- Adada- Aprotari antik yolu ve Olukköprü'den Selge'ye çıkan antik göç yolu güzergâhında (Kunar, 1995; Büyükyıldırım, 1991; Balta & Atik, 2019) bulunan Selge'nin yer aldığı antik Pisidia Bölgesi, derin vadilerle ayrılmış engebeli bir jeomorfolojik yapıya sahiptir. Bölgede su kaynaklarının temel yaşam fonksiyonları için her zaman çok önemli bir gereksinim olmuştur. Helenistik ve Roma dönemlerinde tepelerin, yamaçların ve kayalık noktaların doğal savunma sistemleri nedeniyle tercih edildiği, yerleşimlerin de vadinin eteklerinde kurulduğu görülmektedir (Mitchell & Waelkens, 1987).

Bölgede tarıma elverişli sıcak, kuru yazlar ve ılık, yağışlı kışlarla karakterize edilen Akdeniz iklimi görülmektedir. Machatschek (1977)'e göre çok sayıda teras ve geniş düzlüğün bulunması antik taşra kentlerinin çoğunda olduğu gibi Selge'de tarım ve hayvancılığın varlığını ortaya koyan önemli bir işarettir. Machatschek (1997)'in bu tanımlamasını destekler nitelikte antik coğrafyacı Strabon (2009) Selge'yi ziyaret ettiği dönemde çok sayıda zeytin ağacının ve bu zeytinliklerin yanında bereketli üzüm bağlarının varlığını dile getirmiş ve Selge'yi o dönemde bölgenin üzüm üreticiliği ve orman ürünlerinin temininde önemli bir yeri olduğu üzerinde durmaktadır (Nolle, 2015).

Selge Antik yerleşiminde geleneksel taş duvarlı teraslar kente kültürel, ekolojik değer sunmasının yanında zorlu arazi koşullarına rağmen tarih boyunca tarımsal üretimin yapılması açısından arazinin değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Selge, madeni parayı basan ilk Psidia şehridir. Bir yanında tohum eken çiftçi tasviri Selge'nin önemli bir üretim merkezi olduğunun göstergesidir (Şekil 6). Tohum eken çiftçi sembolü, çiftçiliğin ana geçim kaynağı, taş duvarlı terasların da kültürel yaşamın önemli bir parçası olduğunun açık bir kanıtıdır (Atik & Altuntaş, 2011). Strabon'dan sonraki dönemlerde Selge'yi ziyaret eden Von Lanckoronski (1892) Selge'de yetiştirilen tahıl, mısır, üzüm, ceviz ve kestaneden bahseder ancak Strabon'un tarif ettiği kadar yoğun bir zeytinliğe rastlamadığını ifade etmiştir (Von Lanckoronski, 1892; Balta & Atik 2019). Selge'ye gerçekleştirdikleri ziyaretler sonrasında tariflemiş oldukları ürün çeşidindeki değişimin sebeplerini iklimsel koşullar ile ilişkilendirebilmek olasıdır.

Selge'nin tarihi M.Ö. 2000 yılına kadar uzanmaktadır. Kentin yönetimi, 20.000 kişilik nüfusu ile güçlü bir şekilde kurallara ve yasalara dayanıyordu. Her çeşit hayvan için zeytin, üzüm bağları ve otlaklar vardı. Yöre halkı iris bitkisinden krema yaptı. En dikkat çekici kısım, şehri çevreleyen, erozyonu önlemek ve bakımlı bir tarım sistemi sağlamak için inşa edilmiş 2000 yıldan daha eski taş duvarlı teraslardır.

Selge Antik Yerleşimini bu gün sınırları içerisinde bulunduran Altınkaya köyü 1385 dekar ekili araziye sahiptir ve bu alanda yetiştirilen ürünlerin başında ağırlıklı olarak buğday gelmekte ve arpa ve yulaf üretimi bunu takip etmektedir. Günümüzde görünür halde bulunan tarım terasları 1400m² alan kaplamaktadır. Aynı zamanda köyün 2300 dekar çayır ve mera alanı bulunmaktadır (Şekil 6). Köyün sulanabilir tarım arazisi olmamasına karşın meyve üretim potansiyeli yüksektir.

En önemli meyve üretimi üzümdür ve bunu kestane takip eder. Üzüm günümüzde öz tüketim potansiyeline sahip olarak geleneksel yöntemlerle üretilir ve bağcılık işletmeciliği yoktur. Tarım terasları arasındaki koridorlar boyunca yayılış gösteren yaşlı kestane ağaçlarından hasat çıkararak gerçekleştirmek ve küçük bir bölümü pazara sunulmaktadır. Yöreye özgü "gıcık sığırlar" ile yapılan büyükbaş hayvancılık açık alanda otlatma şeklinde, küçükbaş hayvancılık daha çok yaylacılık kapsamında yapılmaktadır.

Şekil 6. Selge ve tarım teraslarından örnekler (Nolle, 2015; Balta & Atik, 2019).

Figure 6. Examples from Selge and agricultural terraces (Nolle, 2015; Balta & Atik, 2019).

Teraslı tarım arazileri makinalı tarıma ve modern yöntemler ile kullanıma olanak sağlayacak yapıda olmadığı için bu alanlar geleneksel yöntemler ve nadas sistemi ile kullanılmaya devam edilmektedir. Bu kapsamda köyde tarımsal üretim iki ayrı bölümde yapılmaktadır; üretime ayrılan bölümde ekim işleri yapılırken nadasa bırakılan bölümde hayvanlar serbest bir şekilde otlatılmaktadır (BAOAM, 2007). Tarıma elverişli toprak yapısı sayesinde günümüzde geleneksel yöntemlerde teraslı tarım arazileri kullanılmaya devam edilmekte; antik teraslarda devam eden tarla ve bahçe ürünleri yetiştiriciliği yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı olarak varlığını sürdürmektedir (Nolle, 2015).

Selge tarım terasları ve bu teraslarda süregelen üretim şekliyle tarihe olan bağlılığını korumaktadır. GIAHS kapsamında Selge geleneksel tarım sistemleri ve tarımsal peyzajları somut ve somut olmayan değerleri ile arklı kriterleri karşılamaktadır (Çizelge 2). Akdeniz Bölgesi mevcut GIAHS alanlarıyla karşılaştırıldığında ise ürün deseni açısından Selge özellikle buğday, kestane, ceviz ve az miktarda üzüm yetiştiriciliği ile öne çıkmakta ve diğer alanlardan ayrılmaktadır.

Çizelge 2. Selge tarım teraslarının GIAHS kriterleri açısından değerlendirilmesi

Table 2. Evaluation of Selge agricultural terraces in terms of GIAHS criteria

Sistemlerin yaratıcılığı ve dikkat çekiciliği	<p>Çeşitlilik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Antik tarım terasları erozyon, toprak taşınımı ve su kaybını önlemek gibi ekolojik yarar sağlamanın yanında, tarımsal üretimi ile bölgede halkına ekonomik açıdan kaynak oluşturmakta ve aynı zamanda bu kültürel miras olma özelliği ile bölgede turizmin faaliyetlerinin gelişimine katkı sunmaktadır. <p>Sistem Verimliliği:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2000 yıldan uzun süredir geleneksel taş duvarlarla örülmüş ve bu taş duvarlar üzerine oturtulmuş tarım antik terasları günümüzde de tarımsal üretim amacıyla kullanılabilir. <p>Yaratıcılık/Yenilik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Selge'de Helenistik dönemde ekilebilir alanlar yaratmak için oluşturulan tarım terasları antik dönemde geliştirilen kritik biyofiziksel kısıtlamalara yenilikçi çözüm örneğidir. <p>Uyarlanabilir Kapasite:</p> <ul style="list-style-type: none"> - İlk olarak şarap üretimi ve zeytin yetiştiriciliği için kullanılan tarım terasları daha sonraları değişen çevresel ve sosyo-ekonomik koşullar nedeni ile ağırlıklı olarak tahıl olmak üzere kestane, ceviz ve az miktarda da olsa devam eden üzüm yetiştiriciliği için kullanılmaktadır. Değişen koşullara rağmen ürün deseniindeki çeşitliliğin ve üretimin devam ettiği antik teras sistemlerinin esnekliğinin göstergesidir. <p>Entegrasyon:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kurulduğu dönem antik yerleşime hizmet eden tarım teraslarının yine 1950'lerde yine Selge'de kurulan köy yerleşimine hizmet etmesi, tarım sisteminin entegrasyon gücünü göstermektedir. <p>Ekonomik Canlılık ve Sürdürülebilirlik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Antik dönemde bölgede yetiştirilen ürünlerin antik ticaret yolu sayesinde sahil kentleri ile ticaretinin yapıldığı bilinmektedir. Selge'nin Antik dönemden beri varlığını devam ettirebilmesinin nedeni tarımsal üretimin kesintisiz devam edebilmesidir. Bugün de gölgenin geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.
Olağanüstü karakterler	<ul style="list-style-type: none"> - Günümüzde Selge'nin hemen yakınında yer alan Türkiye'nin en büyük kanyonlarından "Köprülü Kanyon" birçok endemik canlı türünü, ender ormanları ve doğa harikası jeolojik yapısı. - Kuruluşu M.Ö. 3. uzanan Selge Antik Kentinin varlığı. - Tarım teraslarında günümüz modern tarımsal üretim araçlarının kullanılması terasların yapısı nedeni ile mümkün değildir. Bu nedenle bölgede hala geleneksel tarımsal üretim yapılmaktadır. - Geleneksel bilginin korunması ve gelecek kuşaklara aktarımı için büyük önem taşımaktadır.
Sürdürülebilirlik	<ul style="list-style-type: none"> - Selge geleneksel tarım terasları dönemsel olarak ürün değişikliği yaşanmış olsa dahi nadas yoluyla halen kullanılmakta ve yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı sunmaktadır. - Yerleşim tarihi açısından antik Selge kenti ile bugün Selge kenti ve çevresinde gelişen köy yerleşimi zorlu koşullara rağmen sürdürülebilir çözümler sayesinde yerleşim yapısının devamlılığını göstermektedir.
Küresel önem	<ul style="list-style-type: none"> - Selge Akdeniz'in karakteristik teraslı peyzajlarının antik dönemden günümüze kadar varlığını sürdürebilen nadir örneklerinden biridir. Bu açıdan küresel önem teşkil etmektedir. - Geleneksel tarımsal üretim biçimlerinin günümüzde hala kullanılıyor olması nedeni ile geleneksel tarımsal bilginin nesilden nesile aktararak bölgenin tarım tarihi, geleneksel alan kullanımları ve bu kullanımlarla şekillenen yaşam şekli hakkında değerli bilgiler barındırması ile sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir. - Günümüzde Köprülü Kanyon Milli Park'ı hemen yakınında yer alan Selge ve çevresinde bulunan Akdeniz yaşlı servi ormanları, maki bitki örtüsü, Akdeniz kayalık alan vejetasyonunun nadir örnekleri ve tarım teraslarının varlığı ile zengin bir biyo-kültürel çeşitlilik sergilemektedir.
Temsil edebilirlik	<ul style="list-style-type: none"> - Akdeniz bölgesi tarihi teraslı peyzajları ekolojik, kültürel, sosyal, tarihi, mimari, mühendislik ve miras değeri taşımalarının yanı sıra estetik önem taşıyan özel değere sahip kültürel peyzajlardır. - Selge Antik yerleşimi ve tarım terasları sahip olduğu kent kalıntıları, yapım teknikleri ve çözümleri ile dönemi hakkında kıymetli bilgiler yansıttığının yanında bu peyzajların antik dönemden günümüze kadar varlığını sürdürebilen ve Akdeniz'i temsil eden nadir örneklerinden birini temsil etmektedir.

TARTIŞMA

İnsanoğlunun var olma çabasının ilk örnekleri olan ve bugün gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma için büyük önem taşıyan kırsal ve tarımsal peyzajların korunması amacıyla FAO'nun başlattığı GIAHS *Küresel Öne Sahip Tarımsal Miras Sistemleri* programı, UNESCO'nun dünya mirası alanları ve kültürel peyzajlarından sonra uluslararası ölçekte çoklu alanları ve peyzajları içeren önemli bir adıdır. GIAHS alanları sadece olağanüstü doğal peyzajları değil aynı zamanda biyolojik çeşitlilik, dayanıklı ekosistemler, gelenekler ve yenilikçi yaklaşımların özgün bir şekilde bulunduğu ve kırsal alanlardaki yaşamı yarattığı tarımsal uygulamaları kapsamaktadır.

GIAHS Sistemleri çoğu zaman tarımsal biyoçeşitlilik, dayanıklı-sağlıklı ekosistemleri bütünleştiren estetik açıdan olağanüstü peyzajlar ve çok değerli kültürel miras örnekleri olarak kabul edilmektedir (Reyes et al., 2020). GIAHS programının hedefi biyolojik çeşitlilik açısından zengin alan kullanım sistemlerinin ve bu sistemleri içeren peyzajların korunması ve sürdürülebilir gelişmenin başarılmasında toplumun doğal çevre ile kurmuş olduğu adaptasyonun ve çözümlerin güvence altına alınması ve korunmasıdır. Burada değişen çevre ve özellikle de iklim değişikliğine dayanıklılık arazinin, toprağın değer kazanması, gıda güvenliği, çevrenin korunması, geleneksel miras konularının yanı sıra cinsiyet eşitliği, sosyo-ekonomik yapının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir gelişme öncelikleri yer almaktadır.

Agnoletti (2013) kırsal peyzaj kalitesinin korunmasının ancak destekleyici sosyo-ekonomik sistemlerin ve tarım politikaları ile sınırları çizilmiş stratejiler ve eylemlerle mümkün olacağını belirtmiştir. Bu kapsamda GIAHS programı küresel, ulusal ve yerel ölçekte hedef ve stratejiler ile öne çıkmaktadır:

- *Küresel ölçekte*, GIAHS alanlarının tanımlanması, seçimi ve geliştirilmesi
- *Ulusal ölçekte*, GIAHS sistemlerini korumak ve bu sistemleri sürdürülebilirliğini sağlayacak teşvik edici mekanizmalar ve politikalar ile kapasitelerin geliştirilmesi
- *Yerel ölçekte*, yöre halkının desteklenmesi, güçlendirilmesi ve kaynakların sürdürülebilir yönetimi için teknik yardım ve özellikle de geleneksel bilginin geliştirilmesi ve ekonomik teşvikler yoluyla bu sistemlerin güçlendirilmesi (United Nations, 2021).

Aile çiftçiliği ve geleneksel tarım sistemlerini göz ardı eden küresel eğilimlere tepki olarak GIAHS daha çok yerelde ve yerel topluluklarca geliştirilmiş geleneksel ekolojik bilginin korunması yoluyla sürdürülebilir kırsal gelişmeyi hedeflemektedir. Küçük aile işletmelerinin, geleneksel üretim tekniklerinin sürdürülmesi yanında üreticiler, çiftçiler, yerel kurumlar, araştırma kurumları başta olmak üzere ürün zincirinin güçlendirilmesi, çevre üzerindeki etkilerin kontrolü ve özellikle de üretim sürecinde kadınların etkinliğini arttırmaya yönelik programlar yürütülmektedir. Sivil toplum kuruluşları ile özel sektör arasında kurulacak iletişim, iş birliği yolu ile kırsal gelişme ihtiyaçlarının karşılanması imkan sağlamaktadır.

GIAHS programında tarımsal biyoçeşitlilik ve bu çeşitliliğin tanımlanması ve korunması büyük önem taşımaktadır. Burada tarımsal biyoçeşitlilik "*agrobiodiversity*" ve tarımsal ekolojik çeşitlilik, agroekolojik "*agroecological diversity*" kavramları ile ilgili ekolojik ve biyolojik çeşitlilik kavramlarındandır. Burada agroekolojik sistemler tarım ve hayvancılık ile ilişkili türleri, genetik kaynakların ve sistemlerin çeşitliliğini ifade etmektedir. Agrobiyoçeşitlilik tarım sistemlerinde bulunan bitkiler, böcekler ve böcek biyotasının çeşitliliği ile ilgilidir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015). Diğer bir deyişle tarımsal biyoçeşitlilik ise doğal çevre ile bitki ve hayvan türlerinin çeşitliliği ve genetik kaynaklar ile ilgili olarak insanların geliştirmiş olduğu alan kullanım ve ürün yetiştirme çözümlerinin ve sistemlerinin bütünüdür. Doğrudan ve dolaylı olarak tarımsal üretim ve yaşam şekillerini destekleyen ve yönlendiren biyolojik sistemlerin insanoğlunun yaratıcı çözümleri ile tamamlandığı agrobiyolojik ve agroekolojik çeşitlilik bugün iklim değişikliğine uyum ve sürdürülebilir gelişmenin temel bileşenleri arasında kabul edilmektedir.

SONUÇ

Ülkemizde Küresel Öneme Sahip Tarım Mirası Sistemleri ile ilgili olarak 2014 yılında FAO-Türkiye Ortaklık Programı kapsamında Azerbaycan ve Türkiye'deki GIAHS alanlarının belirlenmesi amacıyla başlatılan proje ile Kilis karası üzüm üretim ve zeytin üretim sistemleri ile Kilis'te 2, geleneksel boyama ve dokuma sistemleri, Karacadağ pirinç üretim sistemleri ve geleneksel peynir üretimi sistemleri ile Diyarbakır'da 3 ve Mardin'de Sultan Şeymus incir üretim sistemi ile Türkiye'deki 6 potansiyel GIAHS alanı tanımlanmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2014; FAO, 2017).

Çalışma kapsamında incelenen Selge tarım terasları bugün hala antik dönemlerden beri süregelen yaşam şekilleri, özellikle de alan kullanımlarının peyzajın önemli bir parçası olduğu bir nadir bir örnektir. Çiftçilik ve tarımsal faaliyetler geçmişte olduğu bugün de yöreye özgü peyzajın en önemli bileşenidir. Nolle (2015) Selge kenti coğrafi olarak karstik bir çukur alanda yer almasının yanında bu çukurluğu dolduran humuslu toprak yapısı sayesinde bugün hala tarım teraslarında devam eden tarla ve bahçe ürünleri yetiştiriciliği yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı olarak varlığını sürdürdüğünü belirtmiştir.

Ancak GIAHS örneklerinde yöre halkının ekonomik durumunun iyileştirilmesi, sürdürülebilir ekolojik uygulamaların sürekliliğini sağlamak, biyokültürel çeşitliliğin korunması ve hepsinden önemlisi de kırsal alanlardaki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ilkeleri dikkate alındığında süregelen tarımsal miras değerleri yanında Selge için farklı çözümlere ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

Altınkaya mahallesinin nüfusu 1997'de 800 kişi civarında iken 2015'de 406, 2020'de ise 363 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (TUİK, 2021). Kırsaldan kente yaşayan göç Selge için de benzer bir seyir izlemiştir. Bölgedeki en eski yerleşim niteliğindeki Selge'deki göçün temel nedenleri istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşma ihtiyacıdır. Manavgat kıyı kesimindeki turizm işletmeleri özellikle 2000'li yıllardan sonra yöre insanı için daha cazip iş olanakları sunmaya başlamıştır. Ancak yöredeki nüfus azalmış görünse de Antalya, Manavgat gibi yakın merkezlerde yaşayan yöre halkının köyleri ile bağlarını korudukları ve Selge'deki tarımsal üretime katkı sağladığı bilinmektedir.

Eğitim imkanları açısından Selge'de ilköğretim düzeyinde bir köy okulu vardır. Ancak aileler çocuklarının eğitimlerine devam edebilmeleri için Manavgat veya Antalya'ya taşınmaktadır. Sağlık hizmetleri için en yakın yerleşim ise Beşkonak Mahallesi'dir. Bu durum köy halkının sağlık hizmetlerine erişiminde kalıcı bir çözümü gerektirmektedir.

Selge'de 1000 civarı büyükbaş ve 1000 civarı küçükbaş hayvancılık yanında arıcılık da devam etmektedir. Tarım teraslarında nadas yoluyla üretilen buğday ve tahıllar ile üzüm, ceviz gibi yörede yetiştirilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin gelire dönüştürülmesi için bir kooperatif bulunmamaktadır.

Köyün Selge antik kenti arkeolojik sit alanı ile iç içe yapısı yerleşim altyapısının iyileştirilmesi, köy halkının ihtiyaç duyduğu yeni konutların yapımını önemli oranda sınırlamaktadır. Fakat bu zorluk aşıldığında ahşap hatıllı ve yığma taş duvarları ile yöreye özgü düğmeli evleri ile köydeki geleneksel yerleşim dokusunun sürdürülebilirliği söz konusudur.

Potansiyel bir GIAHS alanı olarak değerlendirildiğinde Selge'nin tarım terasları ve binlerce yılın etkileşimi yansıtan tarımsal biyoçeşitliliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Tarım terasları erozyon, toprak taşınımı ve su kaybını önlemek gibi ekolojik yarar sağlamanın yanında, tarımsal üretimi ile bölgede halkına ekonomik açıdan kaynak oluşturmaktadır. Fakat bitkiler, böcekler ve diğer yaban hayatı türleri ile antik teraslardaki tarımsal biyoçeşitliliğin detaylı bir şekilde araştırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Diğer yandan UNESCO Dünya Miras Alanları gibi FAO'nun GIAHS alanları da bir turizm potansiyeli olarak görülmektedir. Burada alanların tanımlanması, seçimi ve izleme kriterlerinin özellikle turizme dayalı kırsal gelişmedeki yeri incelendiğinde; Yotsumoto & Vafadari (2020) WHC alanlarında yerel kaynakların turizme aktarılması GIAHS alanlarına kıyasla daha kolay olduğu ve bu açıdan GIAHS alanlarındaki karakterlerin tanımlanması için yaratıcı stratejilere ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.

Geçmişten günümüze taşanmış kültürel geleneğin istisnai bir kanıtını olarak Selge tarım terasları köy ve çevresindeki çok geniş bir alanda sadece bu yöreye özgü bir karakter sergilemektedir. Selge teras sistemlerinin yaratıcılığı, çok geniş bir alandaki olağanüstü karakterleri, Akdeniz bölgesi tarım kültürü tarihinin önemli bir kanıtı olması ile GIAHS programına dahil olabilecek yüksek bir potansiyele sahiptir. GIAHS adaylığı kadar Selge'nin kültürel, tarımsal, biyolojik ve miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilir kırsal kalkınma için köyde yaşayan özellikle genç çiftçilerin girişimlerinin desteklenmesi, bölgede üretilen tarımsal ve hayvansal ürünlere güçlü pazar imkanı yaratmak için tarım kooperatifinin desteklenmesi, tarım, tarihi doku, el sanatları, turizmi de içeren çiftçilik aktivitelerinin ve agro-turizmin teşvik edilmesi köy için geliştirilebilecek önlemlerin başında gelmelidir. Antalya'nın Türkiye'nin en önemli turizm bölgesi olması gerçeğinden Selge kültürel miras olarak bugün de yöredeki turizmin faaliyetlerinin gelişimine katkı sunmaktadır. Özellikle azalan nüfusu ile köyün sosyal kırılganlığı azalmak için eğitim ve sağlık imkanlarının güçlendirilmesi yararlı olacaktır.

Dağlık bir arazide doğal jeolojik oluşumlardan kuru taş duvarlardan elde edilen teraslara tarımı entegre eden Selge antik tarım terasları yanında antik Selge kenti üzerinde ve çevresinde gelişen Selge köyü de bugün geçmiş ile bağlarını korumaktadır. Pek çok örneğinde turizm yöreye özgü geleneksel tarımsal peyzaj kalitesinin ve tarımsal ekonominin geliştirilmesinde destekleyici rol oynamaktadır.

GIAHS programının ana hedefi miras değerini zamanı dondurarak korumak yerine bunu gelecekle ilişkilendirmektir. Bu bağlamda Selge'nin arkeolojik ve doğal değerlerinin de sürekliliği için tarım terasları ile sahip olduğu tarımsal mirasına getirilecek GIAHS statüsü köyün ve yörenin sürdürülebilir gelişimi ve tarımsal kültürel peyzajlarının korunması için önemli bir araç olacaktır.

Selge'nin GIAHS sistemine dahil olması durumunda kentin özellikle ön plana çıkan geleneksel üretim yöntemleri ve tarım terasları konusunda alınması beklenen önlemler ve getirilen öneriler için destek sağlanmış olacaktır. Alan yönetimi ve yönetim planı kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler, turizm birlikleri yanında özellikle de yöre halkı gelmelidir. Üretim planlarını yerel halk ve çiftçilerle birlikte yapmak, üretim nasıl yapılacağı konusunda çiftçilerin söz ve yetki sahibi olmasına imkan verilecek altyapının sağlanması önemli konular arasındadır.

KAYNAKLAR

- Agnoletti, M., 2013. Italian historical rural landscapes, cultural values for the environment and rural development, Springer Verlag. ISBN-10: 9789400753532, 564 pp.
- Atik, M. & A. Altuntaş, 2011. Visions for Sustainability in Landscape Architecture and Heritage Conservation: Three Examples from Turkish Mediterranean, Antalya. Ican-la International Conference of Landscape Architecture Projects: from Theory to Technical Implementation. New Tendencies and Perspectives, 29 May–3 June, 2011 St.Petersburg – Russia, 8-9.
- Atik, M., 2019. Antalya Akdeniz örnekleri ile kırsal kültürel peyzaj karakterleri. Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi 1 (1): 18-25. ISSN2 687-2366
- Balta, S. & M. Atik, 2019. Dünya Mirası Kırsal Kültürel Peyzajları ve Selge Tarım Terasları. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 9 (19): 63-76. DOI: 10.16950/iujad.504777
- BAOAM, 2007. Köprülü Kanyon Milli Parkında Yer Alan Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapılarının İncelenmesi ve Kırsal Kalkınma Eylem Planının Oluşturulması, Çevre ve Orman Bakanlığı, Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Teknik Bülten 27. Yayın No: 317 ISSN: 1302-3624.
- Büyükyıldırım, G., 1991. Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı ve Selge Antik Su Yapıları Üzerine Bir İnceleme. Author Published, 1991, 23 s.
- Boselli, V., A. Ouallali, H. Briak, M. Houssni, J. Kassout, A. El Ouahrani & E.M. Michailidi, 2020. System dynamics applied to terraced agroecosystems: The case study of Assaragh (Anti-Atlas Mountains, Morocco). Water, 12 (1693): 1-34. doi:10.3390/w12061693
- Doğan, Z. & F. Erduran Nemutlu, 2018. Kültürel miras olarak tarımsal peyzajın önemi: Karabiga, Çanakkale örneği. ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi 6: 161-168.
- FAO, 2017. FAO workshop on Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) for Europe and Central Asia. FAO Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 27 pp.

- FAO, 2018. Globally Important Agricultural Heritage Systems, Combining agricultural biodiversity, resilient ecosystems, traditional farming practices and cultural identity. Rome, 48 pp.
- FAO, 2021a. Guidelines for developing a GIAHS proposal document. Globally Important Agricultural Heritage Systems GIAHS, 24 pages. (Web sayfası: www.fao.org/giahs) (Erişim tarihi: Mayıs 2021).
- FAO, 2021b. Agricultural heritage around the world. FAO Food and Agriculture Organization of the United Nations. (Web sayfası: <http://www.fao.org/giahs/giahsaroundtheworld/>) (Erişim tarihi: Mayıs 2021).
- Howard, P., R. Puri, L.J. Smith & M. Altieri, 2008. Globally Important Agricultural Heritage Systems: a scientific conceptual framework and strategic principles for the Globally Important Agricultural Heritage Systems Programme from a social-ecological systems perspective. FAO Rome, 122 pp.
- IUCN, 2014. IUCN World Heritage Outlook 2014- A conservation assessment of all natural World Heritage sites, IUCN Gland, Switzerland, ISBN 978-2-8317-1690-9, 35 pp.
- Kunar, S., 1995. Side: Seleukia, Manavgat, Etenna, Selge, Köprülü Kanyon (1. Basım). Net Turistik Yayınları A.Ş., ISBN: 9754792682, İstanbul, 80 s.
- Kurtşan, K. & E. Nurlu, 2020. Agricultural landscape change analysis: A case study of Bornova District in Izmir Province, Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., Özel Sayı: 81-89. DOI: 10.20289/zfdergi.826468
- Machatschek, A., 1977. Forschungen und Berichte Bd. 18, Archäologische Beiträge, Staatliche Museen zu Berlin -- Preußischer Kulturbesitz.
- Mitchell, S. & M. Waelkens, 1987. Sagalassos and Cremna 1986, Anatolian Studies 37: 37-47.
- Nolle, J., 2015. Sikkeler, Ağaçlar ve Alimler: Selge. Pisidia'nın Dağ Şehrinde Bir 'Doğa Tapınağı'. Koç Üniversitesi Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) Yayınları, İstanbul.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015. Çölleşme/Arazi Bozulumu ve Kuraklıkla Mücadele Terimler Sözlüğü. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü. (Web sayfası: <https://www.tarimorman.gov.tr>) (Erişim tarihi: Mayıs 2021).
- Resmi Gazete, 2003. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. 10.06.2003/4881. (Web sayfası: <http://www.basbakanlik.gov.tr>) (Erişim tarihi: Mayıs 2012).
- Reyes, S.R.C., A. Miyazaki, E. Yiu & O. Saito, 2020. Enhancing sustainability in traditional agriculture: indicators for monitoring the conservation of Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) in Japan. Sustainability 12 (5656):1-28. doi:10.3390/su12145656
- Rössler, M., 2006. World Heritage Cultural Landscapes: A UNESCO Flagship Programme. Landscape Research 31 (4): 333-353.
- Sauer, C.O., 1945. The morphology of landscape. University of California Publications in Geography 11 (2): 19-53.
- Scheurer, T., M. Agnoletti, M. Bürgi, M.S. Hribar & M. Urbanc, 2018. Landscapes as potential sites of the Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) Programme. Mountain Research and Development 38 (2):172-174.
- Strabon, 2009. Geographika, Kitap: XII-XIII-XIV, Antik Anadolu Coğrafyası, Arkeoloji ve Sanat Yayınları Antik Kaynaklar Dizisi:1, ISBN: 975-7538-20-5. 6. Baskı, İstanbul, 382 s.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, 2014. GIAHS Projesi Uluslararası Çalıştayı Gerçekleştirildi. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (10.09.2014) (Web sayfası: <https://www.tarimorman.gov.tr>) (Erişim tarihi: Mayıs 2021).
- Taylor, K., 2011. Landscape and Meaning Context for a Global Discourse on Cultural Landscapes Values, 21-44. In Managing Cultural Landscapes (Eds. K. Taylor & J. Lennon), Routledge, 400 pp.
- TOB, 2020. Tarım ve Orman Bakanlığı, 6. Bölge Müdürlüğü Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü, Antalya 2020.
- TUİK, 2021. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Web sayfası: <https://data.tuik.gov.tr>) (Erişim tarihi: Kasım 2021).
- UNESCO, 2017. Cultural Landscapes History and Terminology. (Web sayfası: <http://whc.unesco.org/en/culturallandscape/#2>) (Erişim tarihi: Haziran 2018).
- United Nations, 2021. Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS). (Web sayfası: <https://sustainabledevelopment.un.org/partnership/?p=2309>) (Erişim tarihi: Mayıs 2021).
- Von Lanckoronki, K.G., 1892. Pamphylia ve Pisidia kentleri, II. Cilt Pisidia. Suna- İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Çeviri Dizisi-6, 2015, ISBN: 978-605-4018-25-3, 247 s.
- Yoshihide, E., 2021. The FAO Programme and its Implication for Rural Development. In the FAO Programme on Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS) GIAHS for sustainable rural development. A webinar workshop on 11.02.2021. (Web sayfası: <https://terramadresalonedelgusto.com>) (Erişim tarihi: Şubat 2021).
- Yotsumoto, Y. & K. Vafadari, 2020. Comparing cultural world heritage sites and globally important agricultural heritage systems and their potential for tourism. Journal of Heritage Tourism 16 (1): 43-61.